

КОСМИЧКИ МОТИВИ НА УМЕТНИЧКИМ ФОТОГРАФИЈАМА САЊЕ ЦВЕТКОВИЋ

МАЈА ЦВЕТКОВИЋ

Филозофски факултет, Ниш
E-mail: majacvetkovic@outlook.com

Резиме: На уметничким фотографијама Сање Цветковић, које су богате астро-визуелним мотивима, присутни су најразноврснији симболи космичких сфера: од облака, игре светлости и силуета, филозофских категорија простора и времена, посебно трена са поетолошким одредницама. Она стваралчки захвата и бележи пејзажистичке, документарне, споменичке и друге аспекте у које је уткано онтолошко суштаство, животно, делатно и духовно људско трајање.

Космос је од памтивека био непресушна инспирација уметника: песника, сликара, музичара, фотографа и других, најразличитијих оријентација, школа и поетика. Свемирска пространства, звездано небо, универзум, са својим законима, феноменима, космичким зрацима и енергијом,¹ вазда су подстицали имагинацију научника, истраживача и уметника, који су настојали да проникну у сложене васељенске тајне. О томе, поред осталог, недвосмислено сведоче зборници радова *Развој астрономије код Срба V и VI*, у којима се појављују посебни одељци под насловом *Космичко – инспирација поезије*.²

Међу показатељима да су космичке представе скоро свеprisутне у ликовном стваралаштву је и наш прилог о космичким визијама Салвадора

¹ *Енциклопедија Лексикографског завода*, 4. том, издање и наклада Лексикографског завода ФНРЈ, Загреб, 1959, стр. 393.

² Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба V*, Публикације Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, св. 8, Београд, 2009, стр. 721–791; Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба VI*, Публикације Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, св. 10, Београд, 2011, стр. 1001–1253.

У овим зборницима се од почетних бројева редовно објављују посебни одељци под насловом: *Књижевност, уметност и астрономија*, са прилозима који се баве, поред осталог космичком симболиком, али и књижевно-уметничким и астрономским темама.

Далија.³ Овај уметник је, као што је познато, имао веома велику улогу у токовима и процесима револуционисања модерне уметности и њеног упућивања ка имагинативном, сомнабулном и космичком, дајући изразитији креативан допринос авангардној и поставангардној уметности, а у првом реду надреалистичкој космогонији. При том смо главну пажњу посветили Далијевим космичко-поетичким аспектима и исказима, као и „појединим његовим васељенски осмишљеним делима, попут слике *Упорност сећања*“,⁴ *Сунце, Меки сат у тренутку прве експлозије*, *Атомска идила* и др.

Уметничка фотографија је ликовно-комуникацијски облик, повезан са техником, која се употребљава у изради и обликовању слике, али се не своди на њу, већ је аутентичан одраз стварности, чиме се имплицира њено настајање захваљујући одговарајућој стваралачкој селекцији уметника. У том смислу, фотографија је једна врста отиска самих ствари, *aheigopoeton*. Уметничка фотографија у овом медију изразитије шири област визуелних истраживања, преиспитујући ликовне аспекте кроз само дело.⁵

О уметничким фотографијама Сање Цветковић писано је у два маха, и то превасходно из угла космичке симболике⁶ и виђења завичајног простора.⁷

У првом од поменутих прилога указује се на вишеслојност космичке симболике у раним композитним графичко-уметничким фотографијама документарне природе (*Лесковац јуче, данас и сутра* и *Опстанак*) младе уметнице. Сања астропоетски проживљава време и простор у завичајном Лесковцу. „Она урбане структуре као и природу, цвеће, сагледава и ’чита у оригиналу’, обликујући једноставну, а ипак вишезначну космичку симболику. Као песник природе и пејзажа, ангажовано указује на проблеме еколошке угрожености у савременом свету“.⁸

У контексту разматрања поетике завичаја и завичајности изложен је поглед на иронично-саркастичну фотографију *Енергија нашег града* (Лесковац), потом на лирско-уметничку визију *Породица* и на узносити *Сјај у очима*. Сања Цветковић вешто дочарава представу усликаних лица чланова породице у портретском низу, заједно са венцима црвених паприка; а на фотографији *Сјај у очима* открива карактерне црте, природу душевности, космичку просторност и чврстину камена, који као да је пао с неба.

³ Маја Цветковић, Никола Цветковић, *Космичке визије Салвадора Далија и савремена уметност*, Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба VI*, стр. 961–973.

⁴ Исто, стр. 961.

⁵ Мишко Шуваковић, *Појмовник савремене умјетности*, Загреб, 2005, стр. 231.

⁶ Н. Цветковић, *Космичка симболика у раним уметничко-документарним фотографијама Сање Цветковић*, Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба VI*, стр. 989–997.

⁷ Н. Цветковић, *Поетика завичаја и завичајности, језик и фолклор, дијалекат – дијалекатска књижевност*, Зборник радова са научног скупа, одржаног у Лесковачком културном центру, 18. децембра 2010. године, Лесковац, 2011, стр. 264–269.

⁸ Зборник радова Конференције *Развој астрономије код Срба VI*, стр. 989.

Талентована уметница Сања Цветковић рођена је почетком деведесетих година прошлог века. Завршила је школу за Текстил и дизајн у Лесковцу, на смеру Техничар дизајна, ентеријера и индустријских производа. Недавно је уписала студије архитектуре у Нишу. На основу увида у непотпуну библиографију учешћа на изложбама, може се запазити да је излагала у оквиру Дана екологије, 6. VI 2008, у школи за Текстил и дизајн, потом на изложби фотографија фото-школе ФК Лесковац, као и поводом шездесет година ФК Пожаревац. На међународној изложби Youth Miniature 2009, у Крању, добитник је сребрне ФИАП медаље, а учествовала је и на републичкој Омладинској изложби у Чачку, потом у Лесковцу итд. Запажено је њено присуство на изложби фотографија са *Првог самита фотографа Ек-Југославије*, као и на десетом међународном бијеналу минијатура у Горњем Милановцу, где је добила похвалу жирија.

Слика 1. Маја.

Овде треба указати да Сања Цветковић у назнакама саопштава своју поетику фотографије. „Свака фотографија је ухваћени тренутак“,⁹ истиче она, уопштавајући оно што је „трептај очију, ictus oculi“. То је према латинском *momentum*, што се сматра одлучујућом тачком, *треном* између садашњости, прошлости и будућности. Шире гледано, ухваћени тренутак у просторима духовности и мистике „има средишњи значај као сједињење са Богом (*unio mystica*), интелектуални опажај као *kairos*“. У даљем поетичком исказу она тврди да „фотографија треба да забележи специфичан тренутак догађања“, и при том додаје како „и ситуација може да буде у знаку трена. Ситуација и догађај на фотографији могу да буду синоними.“¹⁰

На црно-белој фотографији насловљеној *Маја* види се силуета девојке која размиче драперије на прозору. Изразито тамна боја силуете контрастира белилу и светлости неба, у чијем је зрачном простору ухваћена птица у лету, са раширеним крилима. Коментаришући ову фотографију, уметница наглашава да је управо ухваћен моменат птице у лету. „У питању је дивна случајност“, прецизира Сања, имајући при том у виду да је случајност скоро све оно што се не појављује „као нужно или намеравано, и за чије неслућено наступање не можемо навести никакав разлог“. ¹¹ Она је овде, на свој начин, увела случај у естетско поље уметничке фотографије. Поетолошки гледано, појам случаја у свету детерминизма „доноси *ново* и потпомаже спознавање сложенијих димензија постојећег стања“. ¹² Сања, уместо категорија реда и детерминизма карактеристичних за стандардно уметничко стваралаштво, уводи поетолошку стохастичку одредницу у простор духовности, где су иначе присутни случајност и непредвидљивост.

„Тренутак је део времена које смо схватили“, каже Сања и, одређујући се филозофско-поетолошки додаје: „Ако не схватимо тренутак који је минуо – нисмо разумели време; у ужем смислу, делотворни тренутак је искуство свести о проживљеном времену.“¹³

На фотографији „Бљесак муње“, Сања је, доста вешто, ухватила сам тренутак муњевитог парања неба. На тамном фону свемирског пространства, вијугави сев муње узноси се ка васељени, остављајући вијугави траг који се асоцијативно може довести у везу са преламањима у људској свести. Млада уметница, иако не сматра најуспелијом ову фотографију, објавила ју је путем интернета са намером да настави стваралачко трагање за потврдом свог

⁹ Ово најбоље илуструје фотографија која приказује силуету девојке поред драперија са ухваћеним тренутком птице у лету.

¹⁰ На питање да направи разлику између *ситуације* и *догађаја*, она каже: „Догађај је, на пример, то када се дете игра са птицом. Међутим, догоди се да дуне ветар и он у томе моменту промени ситуацију“.

¹¹ *Речник филозофских појмова*, стр. 582.

¹² Др Миливоје Павловић, *Авангарда, неоавангарда и сигнализам*, Просвета, Београд, 2002, стр. 248.

¹³ Поетолошки искази Сање Цветковић су ауторизовани. (Лесковац, 16 XII 2012)

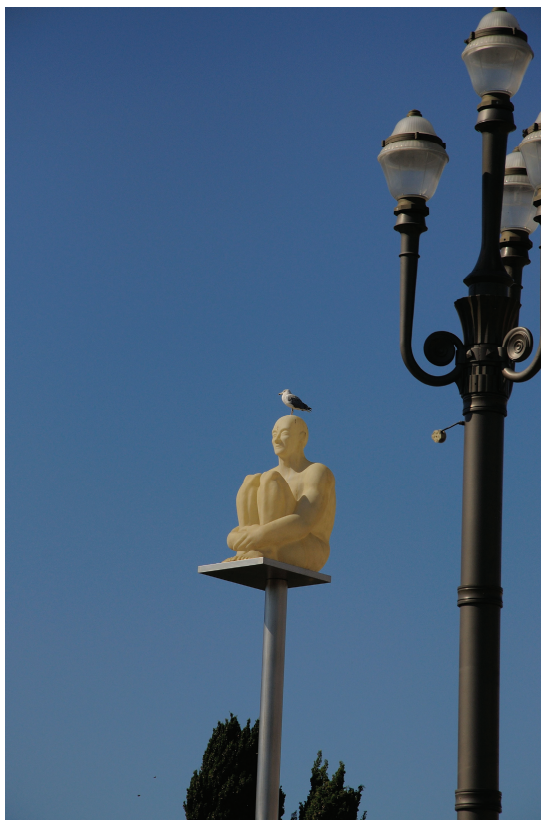
става о важности и суделовању тренутка у процесу уметничко визуелног бележења.

Слика 2. Манастир Жича.

Небо је веома присутно на уметничким фотографијама Сање Цветковић, и то у најразличитијим видовима. Оно је саставни део пејзажистичких снимака, потом приказа сакралних и других светиња (манастир Жича), споменичких и архитектонских објеката, наткриљених васионским пространством. На њеним уметнички фотографијама, које су у знаку космичких узлета и ваздушасте неухватљивих узмаха, са елементима духовности и трансценденције. Ка плаветним висинама управљене су изоштрене силуете растиња, па изгледа као да је небо њиме подупрто. Изнад тих оштрих врхова уздиже се сталак са фигуром у некој врсти положаја за медитацију, на чијој глави стоји птица (галеб), док су бочно уздигнути канделабри са крушкастим светиљкама. Птица на глави симболизује везу између неба и земље, па су и врхови чемпреса, и доминантна фигура, заједно са птицом, једна врста небеског знака и поруке. Између главе поменуте фигуре и птице у симболичком смислу читава се једна врста духовног стања или можда вишег стања бића.¹⁴

¹⁴ Ж. Шевалије и А. Гербрант, *Рјечник симбола – Митови, сни, обичаји, гесте, облици, ликови, боје, бројеви*, Загреб, 1987, стр. 540.

Слика 3.

На фотографији црвенкастих кровова, са складно и симетрично распоређеним отворима мансарди, у позадини се вије лелујаво облачје, изнад кога доминира плаветно небо. И ту се поново јавља фигура у медитирајућем ставу, сва у беличасто-паперјастом облачју. Она као да спаја земаљско људско станиште и небо, у колористичким преламањима. Чаровите васионе надвисују све и стварају необичну поетску и космогонијску представу.

Истовремено са лирско-имагинативним представама неба на Сањиним фотографијама, изразитије су присутни облаци и облачићи. Они у космичко-симболичком смислу оличавају етерична пространства, ишчежљивост,¹⁵ лебдећа и узносите стања. Појављују се у најразличитијим облицима, снежно-паперјасте боје (стасити споменик са крилатом фигуром на врху, можда у Барселони), у ваздушастом преобликовању, чак и са одсевима у води (изнад манастира Жича). Облаци које бележи Сањина фото камера указују на њихову неухватљиву природу, као и на видове апотеозе и

¹⁵ Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, Просвета – Нолит, Београд, 1986, стр. 114.

епифаније¹⁶ (манастир Жича). У овом случају облаци могу да имају смисао Божјег присуства, необичних небеских стада¹⁷, а на пејзажним захватима као да представљају обавијање које се очитава на више фотографија ове уметнице.

Слика 4.

Космички симболи су веома присутни на уметничким, па и документарним, фотографијама Сање Цветковић, која стваралачки осмишљава и дограђује своје астропоетске визије. Поред категорије времена (ухваћени тренутак – моменат), за који има скоро разрађено поетичко гледиште, она врло често у контексту пејзажистичких, фактографско-споменичких, документарно-историјских или еколошки осмишљених фотографија, у нијансама осликава небеске просторе. Посебно су вредне пажње њене бројне фотографије са бележењем сенки и силуета које лебде у етеричним просторима, облачићима и планинама облака, те фотографије између стаситих стубова што спајају небо и земљу са људским силуетама. Присуство човека, макар и у виду силуете или птице у смислу етеризације простора, те зрочно-визуелних распрострањања која указују на присуство Божанског и трансцедентног, оплемењују, духовно димензионаирају и креативно богате просторне-временске релације.

¹⁶ Ж. Шевалије и А. Гербрант, *Рјечник симбола*, стр. 114.

¹⁷ *Словенска митологија – Енциклопедијски речник*, Zepher book world, Београд, 2001, стр. 392.

МАЈА ЦВЕТКОВИЋ

**COSMIC MOTIVES ON THE ART PHOTOGRAPHIES OF
SANJA CVETKOVIĆ**

On art photographs of Sanja Cvetković, which are rich in astro-visual motifs, most diverse symbols of cosmic spheres are present: the clouds, the games of light and silhouettes, philosophical categories of space and time, especially with the instant poetological guidelines. She creatively affects and records landscape, documentary, architectural, and other aspects with the ontological essence and vital, productive and spiritual meaning. Here are analysed several characteristic photographs.